

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ БОШҚАРИШ МЕТОДОЛОГИЯСИ**Собирова Нозима***Андижон давлат педагогика институти магистранти
Мактабгача таълим факультети магистранти*

Annotation: *Development of scientific and methodological training of leaders in the management of continuing education, especially preschool education, in the process of socio-economic, spiritual and educational changes in the Republic of Uzbekistan, developing market economy relations, development in science, technology and information globalization the issue is a pressing issue. Taking into account the social order of the preschool education system, the existing shortcomings in the scientific and methodological training of managers can be overcome by retraining and improving their skills, as well as the organization of independent work on them. The need to equip them with modern pedagogical theories, educational technologies is one of the great tasks facing the industry*

Таянч сўзлар: *таълим, бошқарув, жараён, кўникма, эҳтиёж, талаб, педагогик технология, восита, таълим технологиялари, педагогик назария*

Бугунги кунда мактабгача таълим соҳасининг ўқув-тарбиявий жараёнида, тизимни бошқариш жараёнида турлича ёндашувлар олиб борилса-да, бошқарув фаолияти билан боғлиқ бўлган муаммоларни уни бошқариш жараёнида қийинчиликлар учраб турганлиги сир эмас.

Мактабгача таълим ташкилотининг педагогик жамоасини бошқариш ўз навбатида бошқарув фаолияти билан боғлиқ бўлган муаммоларни МТТнинг ходим ва ходимлар гуруҳи томонидан бошқа гуруҳлар фаолиятини самарали ташкил этиш ва биргаликдаги фаолиятни амалга оширишнинг механизмларини ривожлантирилиб борилади. Мактабгача таълим ташкилотини ҳодимларини бошқаришда, таълим ташкилотлари раҳбарлари, педагог ходимлар учун педагогик жамоани бошқаришда билимларнинг аҳамияти, жамоада бўладиган шахсларнинг ўзаро муносабатларини ташкил этишига муҳим илмий-амалий манба бўлиб хизмат қилади. Мактабгача таълим ташкилотларидаги педагогик жамоани бошқариш илмий асосида ўрганилади. Мактабгача таълим ташкилотини бошқаришда бошқа соҳалари билан узвий боғлиқда, ўзи тўплаган маълумотларни чуқур ва илмий жиҳатдан оқилона таҳлил қилиш имкониятига эга бўлади. Мактабгача таълим ташкилотларини бошқарув илмининг мазмун ва моҳияти ходимларни ёки жамоа меҳнат фаолиятини бошқариш билан ҳам боғлиқдир. Жамоа йириклашган сари бошқарувнинг вазифалари мураккаблашиб боради. Бошқарув жараёнининг мураккаблашуви бошқарув илмидан фойдаланиш заруриятини келтириб чиқаради. Таълим сифати муаммоларини тадқиқ қилиш методологияси уч хил таҳлил даражасини:

тадқиқотнинг умумметодологик, хусусий методологик ва аниқ методикаларини ўз ичига олади. Методология, методика ва тадқиқот жараёнлари ўртасидаги тафовут обектив равишда вужудга келган воситалар тизимини акс эттиради. Бунда гап ҳаққонийликни ўрганиш ва объектга яқинлашишнинг турли даражаларида, яъни олий (унинг 9 барча ўзаро алоқаларидаги жараённи қамраб олувчи), ўрта (ушбу тизимнинг маълум бир тарихий шароитларда ишлашини қамраб олувчи) ва тажриба-синов даражаларида таҳлил қилиш усулларини чегаралаш ҳақида боради. Умумметодологик даража ўрганилаётган муаммога умумий ижтимоий-фалсафий ёндашув бўлиб, у тадқиқот объектини ва предметини, унинг барча жиҳатлари, алоқалари ва воситаларини ҳар томонлама ўрганишни талаб қилади. Диалектик метод предметни ривожланишда, ҳаракатда ва ўзгаришда ўрганилишини кўзда тутади. Ўрганилаётган жараёнлар ва ҳодисаларни билишга бундай ёндашув ўрганилаётган тизим, ҳодиса ёки жараённинг қарор топиш ва ривожланиш қонуниятларини очиш ҳамда уларни ислоҳ қилиш чора-тадбирларини асослаш имконини беради. Диалектик метод таълим сифатини умумдавлат, жамоат ва шахс нуқтаи назаридан кўриб чиқади, умумжаҳон қонуниятлари ва тамойилларини эътиборга олади, таълим соҳасидаги миллий-маданий-тарихий ва маънавий-ахлоқий анъаналар ҳамда кадриятларнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олади. Бундан ташқари, “таълим сифати” ҳам умуман, ҳам айрим жиҳатлари бўйича доимий “тафтиш” қилинадиган ва тўғрилаб бориладиган динамик ҳодиса сифатида кўриб чиқилади. Бунда таълим сифатининг муҳим хусусиятларини бирликда, ўзаро таъсирда, ўзаро боғлиқликда ва ривожланишда таҳлил қилиш кўзда тутилади. Тадқиқотнинг хусусий методологик даражаси улар асосида тадқиқ қилинадиган методологик тамойиллар йиғиндисидан иборат. Булар тизимли-таркибий таҳлил, комплекс, дастурий-мақсадли, шахсий-фаолиятли ёндашувлар, назария ва амалиёт, онг ва фаолият бирлиги тамойиллари ва бошқалардир. Тизимли-таркибий таҳлил дастлаб XVIII асрда жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий тизими мисолида ишлаб чиқилган. Ўшанда тайёр методология ишлаб чиқилмаган эди, бироқ у яхлит ўрганишда тизимли-таркибий таҳлил имкониятлари ва истиқболларини кўрсатди. Кейинчалик ижтимоий-фалсафий, психологик ва педагогик муаммоларни ишлаб чиқишда ушбу тамойил тобора кенг қўлланилмоқда. Тизимли ёндашувда кўзда тутилган мақсадли таҳлил таълимни ижтимоий-иқтисодий, демографик, сиёсий ва бошқа жараёнлар билан алоқалари нуқтаи назаридан кўриб чиқиш имконини беради. Таълимнинг ҳар бир таркибий қисми ҳам ана шу алоқанинг муайян жиҳатини акс эттирган ҳолда, аниқ йўналишдаги мақсадга эга. Масалан, таълим сифати, таълим тизимининг таркибий-мазмунли қисми сифатида давлат, жамият, шахснинг (ижтимоий-шахс буюртмаси) мақсадли кўрсатмалари ва кадриятлар билан боғлиқ йўналишлари, фан, техника, маданият, технологияларнинг тараққиёт даражаси, шунингдек тизимнинг тегишли тарзда кадрлар ҳамда ресурслар

таъминланиши билан белгиланади. Ижтимоий тизимни ўрганишда “ҳамма нарса ҳамма нарсадан иборат” тамойили мақбулдир. Мураккаб тизимнинг таркибий унсурларга бўлиниши ижтимоий ҳодисалар ва жараёнларни тадқиқ қилишнинг энг тўғри усулидир. Тизимли — таркибий таҳлилнинг қўлланилиши куйидагиларни назарда тутди.

1. Таълим сифатини ўзаро таъсирда бўлган таркибий қисмлардан ташкил топган яхлит масала сифатида кўриб чиқиш. Шу боисдан, таълим сифати муайян боғлиқликда ва иерархияда бўлган қатор таркибий қисмларни бирлаштирувчи яхлит тизим сифатида таҳлил қилинади.

2. Таълим сифатини ўрганишда асосий эътибор таркибий қисмларнинг ўзаро ва муҳит билан таъсирига қаратилади. Бунда таълим сифати таркибий қисмларининг функционал иерархиясини ва уларнинг бўйсунлигини аниқлаш зарур. Фақат ана шу ўзаро таъсир асосидагина бирмунча юқори даражадаги ҳал қилувчи таркибий қисмлар янада такомиллашган таълим сифатининг шакллантирилишини таъминлайди. Таълим сифатининг ташқи омиллар билан ўзаро таъсирини ўрганиш, унга таъсир этувчи шарт-шароитларни аниқлаш ҳамда акс эттириладиганнинг акс эттирилгани учун аҳамиятини ҳар томонлама ва чуқур очиб бориш имконини беради.

3. Таълим сифатини динамик ҳолат сифатида кўриб чиқиш. У ҳам шаклан, ҳам мазмунан ва пировард (кутиладиган, мақсадли ва ҳақиқий) натижага қараб доимий ўзгариб туради. Бу ҳолатларни келтириб чиқарувчи сабабларни аниқлаш таълим сифатини ривожлантириш жараёнини самарали бошқариш имконини беради. Таълим сифати ва унга таъсир кўрсатувчи шарт-шароитларнинг асосий тавсифларини тадқиқ қилиш ривожланиш истиқболлари ҳақида фикр юритиш имконини беради. Бундай ёндашувда уни ўзгартириш жараёнида таълим сифати таркиби ва мазмунидаги ўзгаришларни ўрганиш имконини яратади. Таълим тизимига обектив равишда хос бўлган интеграл сифат — инерсиялилиқ — таълим ва касб-ҳунар дастурларининг тегишли таркибий қисмларини такомиллаштиришга тегишли даражада прогнозлаштириб ёндашиш зарурлигини англашда, уларнинг аниқ ўзлаштирилишини таъминлашда, шунингдек, тегишли педагогик тизимга сингдирилган илмий билимларнинг башоратли йўналиши шароитида ҳисобга олиниши мумкин. Айнан шу боисдан ҳам, узлуксиз таълим ва педагогика фани соҳасида ижтимоий, иқтисодий, илмий-техникавий, маданий-тарихий, этнопсихологик ва бошқа турдаги прогноз қилиш натижаларини мажбурий тартибда интеграциялашни кўзда тутувчи узлуксиз таълимнинг яхлит тизимини ривожлантиришни прогнозлашга тизимли ёндашиш долзарб аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ш.М. Мирзиёевнинг “2017-2021-йилларда мактабгача таълим тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори. Т.: -2016й. 29-декабр.
2. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI асрга интилмоқда. Тошкент, Ўзбекистон, 1999.
3. Джураев Р.Х., Турғунов С.Т. Таълим менежменти. –Т.: Ворис-нашриёти 2006. -259 б.
4. Джураев Р.Х., Турғунов С.Т. Таълим менежменти. –Т.: Ворис-нашриёт, 2006. -259 б.
5. Джураев Р.Х., Турғунов С.Т. Умумий ўрта таълим ташкилотларини бошқаришда менежментнинг асосий тушунчалари. –Т.: Фан, 2006.
6. Валижонов Р. ва бошқ. Менежмент асослари. –Т.: Шарқ, 2002.
7. Перегудов Л.В., Саидов М.Х. Менежмент и экономика высшего образования. Ташкент, Молия, 2001. 19 2-б